

УДК 37(092)

Кошечко Н. В.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ХХ–ХХІ СТОЛІТТІ

У статті здійснено цілісний аналіз педагогічних поглядів відомих вчених ХХ–ХХІ століття на проблему трудового виховання особистості. Особливий акцент поставлено на педагогічних ідеях Д. Сергієнка з цієї проблеми. Також, особливу увагу приділено концепції “школи чинності” С. Ананьїна.

Ключові слова: *трудове виховання, діяльність, праця, “школа чинності”, Вальфдорфська школа.*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства виховання всебічно розвиненої особистості є першочерговим завданням насамперед для батьків у сім'ї, вихователів, вчителів у школі, а також для соціуму, громади взагалі. Важливим є не лише знання усіх складових поняття “гармонійна особистість”, його динаміки, становлення, але й історичного розвитку цієї категорії у контексті педагогічної науки ХХ–ХХІ століття. У цей час у розвитку дитини акцент ставився на її трудовому вихованні.

Важко переоцінити актуальність для українського суспільства проблеми трудового виховання підростаючих громадян. У наш час знехтування людських цінностей, особливо важливого значення набувають педагогічні ідеї освітян ХХ–ХХІ століття стосовно вище окресленої проблематики. В своїх працях учені розробили можливі шляхи подолання багатьох негативних соціальних явищ. Використавши докорінний аналіз їх педагогічних поглядів з проблеми трудового виховання особистості ми зможемо отримати повні відповіді на важливі питання сьогодення.

У першу чергу для осягнення значення, надбань, традицій становлення та розвитку напряму трудового виховання дітей та молоді, бажано розглянути теоретичний аспект цієї проблеми у творчій спадщині відомих освітян. Означена вище проблема потрапила в центр уваги зарубіжних педагогів таких, як Дж. Дьюї, К. Каас, Г. Кершенштейнер, А. Мікельсен, О. Саломон, У. Цигнеус та інших. Її розробкою займалися також російські освітяни: І. Анопов, І. Вишнеградський, М. Весель, П. Каптерев, П. Лесгафт, К. Ушинський, Г. Соломін, К. Цируль, і вітчизняні вчені – О. Духнович, М. Корф, Т. Лубенець, А. Макаренко, М. Пирогов, Я. Ряппо, В. Фармаковський, Я. Чепіга та інших. Вони розглядали трудове навчання та виховання не тільки як засіб підготовки кваліфікованих працівників, але і як фактор підвищення рівня морального та розумового розвитку суспільства.

У цьому контексті викликають інтерес дослідження сучасних науковців:

Г. Груць, Н. Дічек, В. Коваленко, А. Марушкевич, О. Сухомлинської, О. Таран (персоналії педагогіки), В. Лук'янової (експериментальна педагогіка), О. Іонової (Вальдорфська педагогіка), Ю. Литвиної (педологія як наука про освіту і виховання), О. Вознюк, О. Дубасенюк, О. Квас (особистість дитини), О. Барило, Т. Петрової (реформаторська педагогіка), Л. Цибулько, Л. Штефан, Т. Янченко (соціальна педагогіка та виховання), О. Ніколаєнко (психологічна теорія колективу), Л. Дубровської (принцип індивідуального підходу) та інших. У своїх дослідженнях українські науковці звертаються до історії вітчизняної педагогіки ХХ–ХХІ століття. Відомими представниками якої були вчені, педагоги, професори Київського університету – Д. Сергієнко та С. Ананьїн.

Метою статті є висвітлення актуальних педагогічних поглядів Д. Сергієнка та С. Ананьїна з проблеми трудового виховання особистості. Для досягнення мети були реалізовані наступні **завдання**: – проаналізовано сутність попередніх досліджень з проблеми трудового виховання молодого покоління; – охарактеризовано науковий внесок Д. Сергієнка у вирішення вище окресленої проблеми; – визначено зміст педагогічних ідей С. Ананьїна з проблеми трудового виховання дітей та молоді.

Проблема трудового виховання специфічно актуалізована у науково-педагогічній спадщині Д. Сергієнка. Трудове виховання особистості повинно сприяти вихованню в учнів любові до праці, розвитку в них прагнення до творчості, конструкторських і дослідницьких пошуків, орієнтації молоді на вільний вибір професії за вимогами суспільства та за своїм покликанням [4, с. 21].

За Д. Сергієнком трудове виховання має таке стимулювання та мотивацію:

- виховувати прагнення глибокого опанування знаннями з основ наук і праці;
- формувати вміння застосовувати досягнення науки і техніки в сучасному виробництві;
- виховувати потребу і повагу до фізичної та розумової праці;
- розвивати господарську діловитість;
- формувати вміння працювати в колективі, почуття відповідальності за свої дії і вчинки перед товаришами;
- виховувати прагнення розвитку учнівського колективного співробітництва і взаємодопомоги;
- правильне сприймання критики виявлених недоліків;
- удосконалювати вміння організувати свою працю і товаришів на наукових засадах [6, с. 106].

Неодноразово вчений підкреслював важливе значення трудового виховання, посиленої праці в процесі формування особистості. Д. Сергієнко зазначав, що праця має велике значення для фізичного та розумового

розвитку людини. Під дією фізичної праці в організмі людини відбуваються якісні функціональні зміни клітини у м'язовій системі, підвищується працездатність органа, який систематично працює. Фізична праця сприяє розвитку й зміцненню скелета, підвищенню працездатності та фізичної витривалості людського організму. У процесі праці серцево-судинна система, легені споживають велику кількість кисню, що сприяє кращому кровообігу, припливу венозної крові і доступу в судини артеріальної крові. Це сприяє підсиленню обміну речовин [4, с. 56].

Педагог також наполягав на розумному чергуванні фізичної праці з навчанням у школі й дома, що позитивно впливає на розвиток фізичних і розумових сил та здібностей. Д. Сергієнко погоджувався з твердженнями І. Павлова про вищу нервову діяльність людини щодо тривалого збудження якого-небудь із центрів кори великих півкуль головного мозку. Надмірне перевантаження призводить до виснаження нервових клітин відповідного центру. Чергування розумової діяльності і фізичної праці змушує рухатися різні центри кори головного мозку. Отже, виявляється, що дозовані зміни розумової і фізичної праці створюють сприятливі умови для всебічного розвитку в навчанні учнів.

Д. Сергієнко неодноразово стверджував, що для дітей навчання, фізична праця і відпочинок мають бути розумно поєднані, становити взаємопов'язану систему навчання і виховання. Це процес дуже складний, багатоплановий, що вимагає значної уваги педагогів, лікарів, психологів, а також педагогічної підготовки громадськості, батьків. Педагог стверджував: "Процес навчання є й процесом виховання. Навчання і виховання – єдині, органічно пов'язані між собою і повинні здійснюватись як під час викладання кожної шкільної дисципліни, так і в процесі багатогранної позакласної і позашкільної роботи" [6, с. 107].

Непідробний інтерес викликає ідея вченого про те, що успішна продуктивна праця неможлива, якщо не дотримуватися трудової дисципліни, причому добровільної та усвідомленої. Учні мають розуміти, що трудова дисципліна – це, насамперед, сумлінне виконання внутрішнього розпорядку виробництва, установи, школи: чітке, своєчасне, охайне здійснення своїх обов'язків, свідоме та вимогливе ставлення до роботи. На думку педагога, праця повинна передбачати елементи раціоналізації, конструювання і дослідництва, навіть при виконанні простих завдань, виробляти вміння планувати й організовувати виконання дорученого кожним учнем. Професор радив у плануванні, обліку й оцінці праці брати активну участь усім учням, а основою оцінки він вважав якість, продуктивність, кількість і культуру праці [6, с. 107]. З результатами праці пропонував ознайомлювати батьків, громадськість та всіх учнів.

На думку Д. Сергієнка основним соціальним фактором і засобом виховання є праця, яка має бути цікавою, посильною, а також творчою. Він покладав на вчителя завдання організації такої роботи, яка розвиває

уважність, наполегливість, кмітливість, винахідливість; учить правильно розраховувати власні сили і час, працювати колективно і самостійно; запозичувати у досвідчених працівників найбільш раціональні методи праці.

Актуальними залишаються соціально-педагогічні погляди Д. Сергієнка щодо забезпечення трудового виховання у конкретиці видів діяльності:

– навчальній: учні, вивчаючи основи наук та виконуючи різноманітні практичні завдання, засвоюють поняття, закони, правила, принципи, вчаться застосовувати їх у трудовій діяльності;

– трудовій: на уроках трудового навчання є необмежені можливості для формування любові й поваги до праці, дбайливого ставлення до власності, вміння цінити прекрасне, розвитку розумових і фізичних сил, ініціативи, творчості;

– суспільно корисній: праця навчальна та фізична в школі на уроках, в робочих кімнатах, майстернях, учнівських виробничих бригадах, на виробництві має бути організована так, щоб вона була вкладом учнів у загальну справу суспільства, залучала їх до пошуків знань, формування умінь і навичок продуктивної праці з перших же років навчання. Тому дуже відповідальною роботою вчителів є забезпечення такого стану, щоб продуктивна праця не перетворювала учнів у вузьких ремісників, а була тісно пов'язана з загальноосвітнім навчанням і політехнічною підготовкою. Завдання вчителів полягає в тому, щоб зробити виробничу суспільно корисну працю життєвою потребою дитячого колективу;

– профорієнтаційній роботі, завданням якої Д. Сергієнко вважав допомогу кожному учневі обрати професію, яка відповідає його інтересам, здібностям, стану здоров'я, особливостям характеру і потребам суспільства. Педагог писав, що “у кожній професійній діяльності, якщо вона людині прийшлася до душі, – необмежене поле для творчості, морального і матеріального задоволення” [6, с. 108].

У переважній більшості вище означені педагогічні ідеї Д. Сергієнка базувалися та набули розвитку завдяки освітнім поглядам його попередника на кафедрі педагогіки Київського університету у минулому професора, завідувача цієї ж кафедри, декана факультету професійної освіти Київського інституту народної освіти (реорганізованого у 1920 р. Київського університету) С. Ананьїна.

У 20-ті роки минулого століття С. Ананьїн оприлюднив монографію “Трудове виховання в його минулому і сучасному”, в якій представив не тільки систематизовані ним теорії зарубіжних і вітчизняних вчених, а й власні погляди на цю проблему. Потрібно зазначити, що життєдіяльність професора припадає на віху активного розвитку та становлення біхевіористичної парадигми в психології та педології, що певним чином відобразилось і в його поглядах. Зокрема, засновник біхевіоризму Д. Уотсон, ідеї якого частково були аналогічними думкам С. Ананьїна на певні психолого-педагогічні проблеми того часу, основний акцент у

розробленому ним напрямі ставив на наuczіння, вправляння у навчанні та вихованні підростаючого покоління. Вважаємо, що ця основна теза була детально розглянута С. Ананьїним через призму трудового методу виховання дітей та молоді.

Передусім, С. Ананьїн обґрунтував термін “трудове виховання”, оскільки це поняття трактувалося по-різному. Вчений зазначав: “Незважаючи на те, що трудове виховання – справа не нова, вона й досі ще належить до найнеясніших, неозначених, заплутаних розумінь сучасної педагогіки. І прихильники, і супротивники трудового виховання тлумачать його часто так, що спільним для них залишається тільки самий вислів, а більш нічого” [1, с. 5].

У своїй книзі С. Ананьїн вказує на те, що трудове виховання повинно бути вихованням за допомогою праці. За його переконаннями, “Всяку мету визначає засіб – яка мета, такі й засоби. Коли трудове виховання є вихованням за допомогою праці, то ясно, що й мета такого виховання – праця” [1, с. 6].

“Праця, – писав він, – це всяка діяльність, спрямована на те, щоб перемагати якісь перешкоди та досягти певної мети, що десь поза самою діяльністю перебуває” [7, с. 98]. Користуючись цим визначенням, учений чітко характеризував принципову різницю між працею та грою. Узагальнюючи його думки, можна зробити висновок, що праця орієнтована, в першу чергу, на результат, тоді як гра на сам процес, адже в ній мета діяльності полягає в самій же діяльності.

Діяльність як процес, її мета та перешкоди – ось характерні ознаки поділу праці на розумову та фізичну. Однак, потрібно зазначити, що цей поділ досить умовний і відносний, тому, що таке штучне розділення знецінює та нівелює саму сутність праці, в якій означені її види тісно пов'язані та гармонійно доповнюють один одного.

Враховуючи таку залежність, С. Ананьїн стверджує, що “трудове виховання – це, передусім, виховання, що вживає фізичну працю, приступну для дітей і відповідну до їхніх сил, як виховальний засіб...; це – виховання, що прагне щільно й неподільно сполучити з фізичною працею працю розумову, як дві сторони того самого, єдиного в собі, виховального процесу” [1, с. 7].

Учений як психолог, а потім і педолог підкреслював, що “... організація мозку в дитини така, що всі шляхи в йому ведуть просто до руху. Коли ми якось схвилюємо дитину, то завжди дістанемо негайну рухальну відповідь. У міру розвитку дитини, енергія, звільнена чуттєвими центрами, все більш ухиляється від початкових шляхів і спрямовується через вищі центри, в яких зберігаються образи, закладені й набуті досвідом. Виходить, що дитина спочатку діє, а потім думає. В міру розвитку, порядок процесів змінюється на протилежний. Дитина повинна діяти, щоб пізнати цінність речей. В міру знайомства з речами, дитина користується набутих знанням,

щоб керуватися у майбутніх діях, адже розум не може сам знати, який повинен бути рух, чи які будуть наслідки руху, поки сам рух не зроблено й не отримано наслідків” [1, с. 54-55].

Проаналізувавши відомі тогочасній педагогічній науці напрями та течії трудового виховання, уклавши їх класифікацію, С. Ананьїн дійшов висновку в необхідності для суспільства нової школи чинності (дії). Це слово охоплює не тільки вольові та інстинктивні реакції, а також і рефлекси, на які потрібно зважати сучасній педагогіці, дидактиці. Вчений пояснює, що термін “чинність” враховує передбачені прояви активності, несподівані прояви реакцій; відкинувши пасивне, нерухоме, словесне навчання, треба поставити на його місце дію, виховувати вчинком [2]. Такі погляди С. Ананьїна співзвучні позиції В. Лая, на якого багаторазово посилається вчений у своїх психолого-педагогічних працях з означеної вище проблеми.

Професор наголошував, що головний зміст основного педагогічного принципу є реакція, тобто, єдність враження та вияву, враження та руху (чи гальмування його), реакція, як фундаментальний процес, що не надається на подальший аналіз; реакція, як найелементарніше утворення життя. Тим-то школа чинності є школа життя. За підвалину й мету навчання такої школи С. Ананьїн хотів зробити не книжку та слово, не сам тільки інтерес, працю чи щось подібне, а життя з його гармонійною різноманітністю проявів. У таких твердженнях С. Ананьїна також вбачаємо вплив концепції “школи дії” В. Лая та подальшу творчу розробку С. Ананьїним деяких аспектів цієї проблеми.

На підставі вище наведених фактів з біології, фізіології, шкільної гігієни, С. Ананьїн доходить до основного принципу чинності. Вихованець є членом навколишнього оточення, життєвої сфери, вплив якої він на собі відчуває та на неї відповідно реагує; тому основу всього виховання повинні становити природжені й набуті реакції.

Будь-яка реакція, за С. Ананьїним, має забезпечувати одну мету: найвигідніше пристосуватися до зовнішніх обставин. Ми тут маємо не пасивне, а активне пристосування, яке полягає не тільки в спогляданні та сприйманні, а й у доцільному реагуванні на життя та конкретних людей. Отже, школа повинна вибирати, систематизувати й розподіляти природничо-науковий гуманістичний навчальний матеріал, відповідно до вимог природи й культури і трактувати його з боку образотворчого. Тобто, в наочних уявленнях потрібно звертати особливу увагу на моторний їх бік, на рух органів чуття: замість дивитися, дитина повинна роздивлятися; замість слухати – прислухатися; замість почувати – дотикатися і т.д. [1, с. 103-104].

Підсумовуючи інформаційні матеріали свого теоретичного дослідження, висвітленого в монографії, науковець переконливо доводить: “Навчання ручної праці, що за мету має матеріальне відтворення і що її форми цілком відповідають основному педагогічному принципіві, не тільки доцільна, а й конче потрібна з педагогічного і дидактичного погляду. Вона

повинна охоплювати, окрім вище перелічених форм досвідів, виготовлення приладдя і вироблення речей з галузі речового навчання. В даному випадку можна рекомендувати оброблення за допомогою інструменту дерева, картону, паперу – ручна праця хлопчиків; роботи з полотна та бавовняної матерії – ручна праця дівчаток” [1, с. 105].

Наприклад, цікавим і корисним, з вище зазначеної точки зору, є досвід функціонування Вальдорфських шкіл, заснованих на філософській, методологічній парадигмі антропософії. Основоположником цього напрямку філософського знання вважається Р. Штейнер (сучасник С. Ананьїна). Ним було детально розроблено, окрім філософської концепції і педагогічну, в якій особливий акцент ставився на трудове виховання підростаючого покоління. Зокрема, Р. Штейнер запровадив у своїй школі, поступово ускладнюючи відповідно віку та інтересам дітей, різні види ручної продуктивної праці: прядіння, ткацтво, шиття, готування їжі, будівництво, землеробство тощо. Схожі погляди на вище означену проблему висловлював і С. Ананьїн. Він багаторазово наголошував, що суть життя не в шуканні істини, а в творчій праці, у витворі чогось цінного для всіх. Наука складається не з вічних законів буття, незмінних образів і віддзеркалень його, а є людський продукт, що вічно змінюється. Вона – знаряддя й засіб, що сприяє людському поступові, щастю... [2, с. 46]. Тепер вартість людини міряють не тим, що вона знає, а тим, що вона вміє. Чужі слова та книги можуть дати нам знання, але виховує нас досвід. Ці тези С. Ананьїна – переконливий істинний афоризм, який не має меж у часі. Безперечно, і наші сучасники не будуть до нього байдужими.

У науково-педагогічній діяльності вченого вирізняється оригінальністю методичного підходу розроблена С. Ананьїним концепція школи чинності, яка постулювалась наступними положеннями.

1. Школа повинна бути школою мислення й чину, власного досвіду й праці. **2.** Розуміння чинності охоплює не тільки вольові та інстинктивні реакції, а й рефлекси. Коли місце пасивного навчання займе активне, то словесна й книжна школа поступиться перед школою чинності. Дефініція “чинність” охоплює всі прояви активності, всі прояви реакцій; одкинувши пасивне, нерухоме словесне навчання, треба поставити на його місце чинність. Головний зміст основного педагогічного принципу є реакція, тобто єдність сприймання й вияву, враження й руху, реакція як фундаментальний процес і найелементарніше явище життя, тому школа чинності є школа життя. За підвалину й мету навчання у ній потрібно зробити ціле життя з його гармонійною різноманітністю реакцій. **3.** Психологія вчить, що відчуття і сприймання, уявлення та мислення, почуття й воля прагнуть перейти в рух, набрати форми реакції. Основний принцип чинності полягає в тому, що вихованець – член навколишнього оточення, життєвої сфери, що її вплив він на собі почуває та що на неї він і собі реагує; тим то основу усього виховання повинні становити природжені та набуті реакції. Вони

прислужують загальній меті – найоптимальніше пристосуватися до зовнішніх обставин. Маємо активне пристосування особистості. **4.** Організація мозку в дитини така, що веде відразу до руху, тому дитина спочатку діє, а потім думає. В міру розвитку, порядок процесів змінюється навпаки. Дитина повинна діяти, щоб спізнати цінності речей. У міру знайомства з речами, дитина користується набутими знаннями щоб керуватись ним у майбутніх діях. **5.** Знання повинно вести до вмілості. Людина – це не тільки істота, що засвоює, а й істота діяльна, що зовнішньо реагує на засвоєне. **6.** Чужі слова та книги можуть дати нам знання, але виховує нас досвід. **7.** Тепер вартість людини міряють не тим, що вона знає, а тим, що вона вміє [2].

Школа чинності С. Ананьїна мала за мету ретрансляцію набутого досвіду попередніх поколінь специфічним способом. Специфіка якого полягала у вправлянні, наuczінні, діяльному (чинному) підході до розвитку особистості.

Висновки. Узагальнюючи педагогічні погляди Д. Сергієнка та С. Ананьїна на проблему трудового виховання особистості, можна констатувати, що трудове виховання – це процес впливу на багатогранну природу дитини, людини яка є складним феноменом і не обмежується тільки фізичною та пізнавальною стороною.

Різноманітна праця, у процесі якої створюються матеріальні, духовні блага та здійснюється їх обслуговування, є глибинною, часто підсвідомою потребою, яка простежується навіть на рівні інстинктивної м'язової пам'яті індивіда і є життєво необхідною. Незадоволення або ігнорування цього особистісного запиту дії, діяльності, цілеспрямованої рухової активності може спонукати до багатьох численних внутрішніх розладів, які неминуче позначаться і на міжособистісних стосунках дитини, тому, окреслений вище напрям виховання, його вплив повинен поширюватися на всі важливі сторони її психофізичного організму.

Перспективи подальших розвідок з проблеми трудового виховання особистості пов'язані з створенням програм, методичних рекомендацій стосовно форм організації трудового виховання дітей, профорієнтаційної діяльності в осередках молоді та підвищення ефективності трудової активності дорослих.

Використана література:

1. *Ананьїн С. А.* Трудове виховання. Його минуле і сучасне. – К. : Наука, 1924. – 278 с.
2. *Ананьїн С. А.* Історія педагогічних течій. Новітні педагогічні течії. – Харків : Наукова думка, 1929–1931. – 234 с.
3. *Кошечко Н. В.* Історичний аспект проблеми трудового виховання дітей та молоді у науково-педагогічній спадщині С. А. Ананьїна // Соціальні технології: Актуальні питання теорії і практики. – 2006. – Вып. 31. – С. 52-59.
4. *Сергієнко Д. Л.* Політехнічна освіта і суспільно корисна праця – основа комуністичного виховання учнів. – К. : Радянська школа, 1983. – 101 с.

5. Сергієнко Д. Л. Політехнічна освіта і трудове навчання в сільській школі. – К.: Радянська школа, 1975. – 168 с.
6. Соціально-педагогічні ідеї освітян кінця XIX–XX: колективна монографія / А. А. Марушкевич, Н. М. Кузьменко, Н. В. Кошечко, Н. В. Постоюк. – К.: Обрії, 2012. – 129 с.
7. Ярошенко М. М. Педагогічні праці С. Ананьїна // Педагогіка. – 1968. – Вип. 7. – С. 92-103.

КОШЕЧКО Н. В. Актуальные проблемы трудового воспитания личности в XX–XXI столетии.

В статье осуществлен целостный анализ педагогических взглядов известных ученых XX–XXI столетия на проблему трудового воспитания личности. Специфический акцент поставлен на педагогических идеях Д. Сергиенко по этой проблеме. Также, особенное внимание обращено на концепцию “школы деятельности” С. Ананьина.

Ключевые слова: трудовое воспитание, деятельность, труд, “школа деятельности”, Вальфдорфская школа.

KOSHCHENKO N. V. Actual problems of labor education of the person in the XX-XXI century.

The article presents a holistic analysis of the pedagogical views of famous scientists of the XX–XXI century on the problem of labor education of the person. Particular emphasis is put on the pedagogical ideas of D. Sergienko on this issue. Also special attention is paid to the concept of “school activities” of S. Ananyin.

Keywords: labor education, activities, work, “school activities,” Valfdorf’s school.

УДК 378.147.016:[61:004]

**Кривенко І. П.
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця**

**КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTI
У МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ КОМПЕТЕНТНОСТІ
З ОПРАЦЮВАННЯ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДАНИХ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАТИКИ**

В статті обґрунтовано сутність критеріїв, показників та рівнів сформованості у майбутніх лікарів компетентності з опрацювання медико-біологічних даних у процесі навчання медичної інформатики.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, медико-біологічні дані, компетентність з опрацювання медико-біологічних даних, компетентнісні завдання, критерій, показник.

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, але й здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних професійних ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, одним з важливих напрямів є модернізація структури,